

Руслан Делятинський

*Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого*

УДК 94 (477):283.289

ББК 86.37(4Укр)

Організаційна структура Української Греко-Католицької Церкви: проблема термінологічних визначень

Розвиток Української Греко-Католицької Церкви (далі – УГКЦ) в Україні на початку XXI ст. позначений динамічним і якісним зростанням її організаційної структури, до якої в 2010 р. входили 2 архієпархії, 5 епархій і 3 екзархати [1]. Проголошення Главою УГКЦ Святославом Шевчуком в листопаді 2011 р. рішення про створення трьох нових митрополій (у Львові, Івано-Франківську і Тернополі) в складі УГКЦ [2] актуалізує науковий інтерес до вивчення її організаційної структури.

Цій проблемі у вітчизняній історіографії приділяється значна увага. Але історики часто використовують різноманітні терміни, подібні за змістом, але досі не уніфіковані. Наведемо декілька прикладів. Так, М. Гайковський [3], М. Димид [4], О. Недавня [5], М. Новиченко [6], Г. Степанюк [7], Н. Стоколос [8], О. Сурмач [9], Я. Стоцький [10], очевидно, спираючись на визначення, запропоноване ще Ю. Федорівим [11], використовують з деякими змінами терміни «організаційна структура/будова», «ієрархічна структура» Церкви. Інша ж частина дослідників впроваджувала інші терміни, надаючи їм відповідного специфічного значення, як, наприклад, Д. Вереда – «адміністративні структури» [12], А. Ковальчук, О. Прокоп'юк, І. Скочилас – «адміністративно-територіальна структура/устрій» [13; 14; 15; 16; 17; 18], єпископ А. Сапеляк – «канонічний устрій» [19], В. Марчук – «конфесійно-територіальний устрій» [20], С. Кияк – «інституційно-еклезіологічна ідентичність» [21]. Крім того, у вітчизняному законодавстві у сфері регулювання діяльності релігійних організацій також використовують різні терміни. Так, у ст. 7 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (в редакції від 23 квітня 1991 р., зі змінами та доповненнями за 1992–2010 рр.) вказано термін «ієрархічна та інституційна структура», а в ст. 12 цього ж Закону – «організаційна структура релігійного об'єднання» [22]. Отже, перелічені терміни, що відображають відмінні аспекти структури УГКЦ, потребують певного уточнення та узагальнення.

З цією метою пропонуємо ввести в науковий обіг новий термін – «адміністративно-канонічна структура Церкви», який, маючи «хрестоподібну» структуру, на нашу думку, враховує два основних аспекти: «горизонтальний» рівень – територію, тобто включає патріархати, митрополії, епархії, деканати та парафії, і «вертикальний» – ієрархічну природу Церкви, в якій передбачено канонічне підпорядкування «по вертикалі» від патріарха чи митрополита до єпископів, яким через відповідні церковні управлінські структури канонічно підпорядковуються священники та миряни. Зміст терміна «адміністративно-канонічна структура» полягає в наступному: слово «адміністративно» позначає як ієрархічний, так і територіальний рівні, відображає властиво управлінські функції відповідних церковних органів (Патріаршої курії, Синоду єпископів УГКЦ, єпархіального управління, церковного суду, деканального соборчику священників і

т.п.), а слово «канонічна» виразно підкреслює регулювання відносин на основі канонічного права (наприклад, Кодексу Канонів Східних Церков, Партикулярного права УГКЦ, рішень Синодів єпископів УГКЦ тощо).

Враховуючи наявну термінологію та поділяючи думку І. Пилипів [порівн.: 23, с. 38; 26, с. 130-147], пропонуємо виділити в адміністративно-канонічній структурі Церкви два рівні: 1) адміністративно-територіальний, де основною ланкою Церкви, виходячи з давньохристиянських традицій, були єпархії, які, в свою чергу, поділяються на деканати (протопресвітерати), а групи єпархій об'єднувалися в митрополію [24, с. 58; 13, с. 82; 25, с. 212-213]; 2) ієрархічний, або адміністративно-управлінський, коли структурними елементами були єпископи (ординарій та помічники), єпархіальні собори та адміністративні органи, які безпосередньо регулювали життя Церкви, – капітула, консисторія, церковний суд у дисциплінарних і шлюбних справах, декани (протопресвітери) та парафіяльні управи, духовна семінарія та церковні товариства (братства).

Запропонована нова термінологія, сподіваємося, допоможе історикам, каноністам, релігієзнавцям та іншим науковцям точніше визначати предмет дослідження в процесі вивчення історичного розвитку адміністративно-канонічної структури УГКЦ.

Список використаних джерел

1. УГКЦ сьогодні: Склад і територія [електронний ресурс]. – Режим доступу: Українська Греко-Католицька Церква [офіційна сторінка] // <http://www.ugcc.org.ua/36.0.html> [30.01.2010].
2. Створенням в Україні трьох нових митрополій УГКЦ прямує до завершення патріаршого устрою [електронний ресурс]. – Режим доступу: Українська Греко-Католицька Церква [офіційна сторінка] // [http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=6665&cHash=b151837cb8cd323cdc6c0727b648660b](http://www.ugcc.org.ua/news_single.0.html?&tx_ttnews[tt_news]=6665&cHash=b151837cb8cd323cdc6c0727b648660b) [29.11.2011].
3. Гайковський М. УГКЦ в часи митрополитування Андрея Шептицького // Київська Церква. – 2001. – № 2-3. – С. 32-48.
4. Димид М. Єпископ Київської Церкви (1589–1891). – Львів: Інститут канонічного права ЛБА, 2000. – 248 с.
5. Недавня О. УГКЦ на «Великій» Україні: можливості, проблеми, перспективи // Історія релігій в Україні: праці XII Міжнародної наукової конференції. – Львів, 2002. – Кн. 2. – С. 127-133.
6. Новиченко М. Про деякі аспекти діяльності Української греко-католицької церкви // Історія релігій в Україні: матер. VIII Міжнародного круглого столу. – Львів, 1998. – С. 165-167.
7. Степанюк Г. Організаційна будова Галицько-Львівської митрополії УГКЦ у міжвоєнний період // Історія релігій в Україні: матер. X Міжнародної наукової конференції. – Львів, 2000. – Кн. 1. – С. 351-360.
8. Стоколос Н. Греко-католицькі і римо-католицькі відносини в Австро-Угорській імперії: проблема латинізації і українізації // Українське релігієзнавство. – К., 2000. – № 16. – С. 31-40.
9. Сурмач О. Структурна реорганізація УГКЦ в роки німецької окупації // Історія релігій в Україні: праці X Міжнародної наукової конференції. – Львів, 2000. – Кн.1. – С. 364-369.
10. Стоцький Я. Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988–1998 рр.). – Тернопіль: ТДТУ ім. І. Пулюя, 1999. – 120 с.
11. Федорів Ю., о. д-р. Організаційна структура Української Церкви. – Торонто, НТШ в Канаді, 1990. – 210 с.

12. Вереда Д. Адміністративні структури Берестейського офіціалату Володимирсько-Берестейської унійної єпархії у XVIII столітті // Ковчег: Наук. зб. із церк. іст. – Львів, 2007. – Ч. 5. – С. 150-166.
13. Дністрянський М., Ковальчук А. Адміністративно-територіальна організація греко-католицької церкви: історична ретроспектива і сучасні проблеми // Історія релігій в Україні: тези повідомлень VI Міжнародного круглого столу. – Львів, 1996. – С. 82-83.
14. Ковальчук А. Територія діяльності уніатської (греко-католицької) церкви у XVIII ст. (період найбільшого поширення церкви в Україні) // Історія релігій в Україні: матер. VIII Міжнародного круглого столу. – Львів, 1998. – С. 118-120.
15. Ковальчук А. Територіальна динаміка Римсько-Католицької Церкви в Україні // Історія релігій в Україні: матер. IX Міжнародної наукової конференції. – Львів, 1999. – Кн. 1. – С. 166-169.
16. Прокоп'юк О. Зміни в адміністративно-територіальному устрої Київської митрополії XVIII ст.: рівень протопопій [Православна Церква] // Історія релігій в Україні: наук. щорічник. – Львів, 2010. – Кн. 1. – С. 708-714.
17. Сkochиляс Ігор. Адміністративно-територіальний устрій Львівської єпархії в першій половині XVIII ст.: межі єпархії, поділ на офіціалати та деканати (спроба картографування) // Картографія та історія України: Зб. наук. праць. – Львів – Київ – Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. – С. 149-169.
18. Сkochиляс Ігор. Утворення Королівства Галичини і Лодомерії та зміни в адміністративно-територіальному устрої Львівської єпархії у 1772–1787 роках // Історія релігій в Україні: наук. щорічник. – Львів, 2010. – Кн. 1. – С. 767-776.
19. Сапеляк А. Київська Церква на слов'янському Сході: Канонічно-єкуменічний аспект. – Буенос-Айрес; Львів: Місіонер, 1999. – 232 с.
20. Марчук В. Греко-католики в другій Речі Посполитій: суспільний чин та конфесійно-територіальний устрій // Галичина. – 2001. – Ч. 5-6. – С. 302-307.
21. Кияк С. Інституційно-еклезіологічне становлення українського католицизму у XVIII столітті // Історія релігій в Україні: наук. щорічник. – Львів, 2010. – Кн. 1. – С. 438-444.
22. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Вводиться в дію Постановою ВР № 988-ХІІ від 23.04.91; із змінами, внесеними згідно із Законами № 2140-ХІІ від 19.02.92, № 2295-ХІІ від 23.04.92, Декретом № 12-92 від 26.12.92, Законами № 3180-ХІІ від 05.05.93, № 3795-ХІІ від 23.12.93, № 498/95-ВР від 22.12.95, № 608/96-ВР від 17.12.96, № 429-IV від 16.01.2003, № 875-VI від 15.01.2009) // Верховна Рада України: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12> [20.01.2010].
23. Пилипів І. Розвиток адміністративно-територіальної структури Галицької греко-католицької митрополії (1918–1939 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2010. – Вип. 18. – С. 37-44.
24. Головащенко С. Історія християнства: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
25. Мудрий С. Нарис історії Церкви в Україні. – 2-е вид. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФТКДІ, 1999. – 528 с.
26. Делятинський Р.І. До питання про розвиток адміністративно-канонічної структури УГКЦ: традиції Галицької митрополії (1807–2005 рр.) // Україна – Ватикан: Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи: Матер. V Міжнародної наукової конференції. – Галич: Інф.-вид. відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2011. – Вип. 5. – Зошит 2. – С. 130-147.

Анотації

У цій статті автор з метою уніфікації термінологічних визначень пропонує ввести в науковий обіг та обґрунтовує зміст нового терміна – «адміністративно-канонічна структура Церкви».

Ключові слова: Українська Греко-Католицька Церква, ієрархічна структура, адміністративні структури, адміністративно-територіальна структура, конфесійно-територіальний устрій, інституційно-еклезіологічна ідентичність, ієрархічна та інституційна структура, організаційна структура релігійного об'єднання, адміністративно-канонічна структура Церкви, адміністративно-територіальний рівень, ієрархічний, або адміністративно-управлінський рівень.

Ruslan Delyatyns'ky

Organizational structure of the Ukrainian Greek-Catholic Church: problems of the terminological definitions

In this article the author offers with the aim of unification of terminological definitions to introduce in the scientific usage and grounds the meaning of the new term “administrative-canonic structure of the Church».

Keywords: Ukrainian Greek-Catholic Church, hieratic structure, administrative structures, administrative-territorial structure, confessional-territorial structure, institutional-ecclesial identification, hieratical and institutional structure, organizational structure of religious union, administrative-canonic structure of the Church, administrative-territorial level, hieratical or administrative-managerial level.